CHATGPT VA TA’LIM: TALABALAR VA O‘QITUVCHILARNING INTERAKTIV TA’LIMDAGI TAJRIBASI

Sattarov Akmaljon Ibrohimovich
O‘zbekiston davlat san‘at va madaniyat institutining
Farg‘ona mintaqaviy filiali. E-mail: asattorov79@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada ChatGPT texnologiyasining ta’lim jarayonidagi o‘rni va samaradorligi tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida talabalar va o‘qituvchilar o‘rtasida so‘rov va intervyular o‘tkazilib, sun‘iy intellekt vositasining interaktiv ta’limdagi ta’siri o‘rganilgan. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, ChatGPT mustaqil ta’lim olish, murakkab mavzularni tushunish va ilmiy materiallarni tayyorlashda samarali vosita bo‘lishi mumkin. Biroq, o‘qituvchilar plagiat xavfi va tanqidiy fikrlash qobiliyatining pasayishi ehtimoli haqida xavotir bildirdilar. Tadqiqot xulosalariga ko‘ra, ChatGPT'ni ta’lim tizimida muvozanatli va nazorat ostida qo‘llash lozim.

Kalit so‘zlar: ChatGPT, sun‘iy intellekt, interaktiv ta’lim, talabalar tajribasi, o‘qituvchilar fikri, plagiat, mustaqil o‘rganish, ta’lim texnologiyalari, tanqidiy fikrlash, raqamli ta’lim.

Abstract. This article analyzes the role and effectiveness of ChatGPT technology in the educational process. During the study, surveys and interviews were conducted among students and teachers to study the impact of the artificial intelligence tool in interactive education. The results showed that ChatGPT can be an effective tool for independent learning, understanding complex topics, and preparing scientific materials. However, teachers expressed concerns about the risk of plagiarism and the possibility of a decrease in critical thinking skills. According to the conclusions of the study, ChatGPT should be used in the education system in a balanced and controlled manner.

Keywords: ChatGPT, artificial intelligence, interactive education, student experience, teacher opinions, plagiarism, independent learning, educational technologies, critical thinking, digital education.

Абстрактный. В статье анализируется роль и эффективность технологии ChatGPT в образовательном процессе. Исследование включало опросы и интервью с учащимися и преподавателями для изучения влияния инструментов искусственного интеллекта на интерактивное обучение. Результаты показали, что ChatGPT может быть эффективным инструментом для самостоятельного обучения, понимания сложных тем и подготовки академических материалов. Однако учителя выразили обеспокоенность по поводу риска плагиата и возможного снижения навыков критического мышления. Согласно результатам исследования, ChatGPT следует использовать в системе образования сбалансированно и контролируемо.

ISSN 3030-3907

Ключевые слова: ChatGPT, искусственный интеллект, интерактивное обучение, опыт учащихся, обратная связь с преподавателем, плагиат, самостоятельное обучение, образовательные технологии, критическое мышление, цифровое обучение.

1. Kirish (Introduction)

Axborot texnologiyalarining rivojlanishi zamonaviy jamiyatning turli jabhalarida, xususan, ta’lim tizimida inqilobiy o‘zgarishlarga sabab bo‘lmoqda. Raqamli texnologiyalar pedagogik jarayonlarni yanada samarali, qulay va interaktiv qilishga xizmat qilmoqda. Xususan, sun‘iy intellekt (SI) texnologiyalarining paydo bo‘lishi va jadal rivojlanishi ta’lim jarayoniga katta ta’sir ko‘rsatmoqda. SI vositalari ta’lim jarayonlarini avtomatlashtirish, ta’lim sifati va samaradorligini oshirish hamda individual yondashuvni rivojlantirish imkonini yaratmoqda (UNESCO, 2022).

So‘nggi yillarda sun‘iy intellektga asoslangan vositalar orasida ChatGPT alohida o‘rin egallamoqda. ChatGPT real vaqt rejimida foydalanuvchilarga javob qaytarish, murakkab tushunchalarni izohlash, ta’lim materiallarini yaratish va talabalarga individual yordam ko‘rsatish imkoniyatiga ega bo‘lgan ilg'or texnologiyalardan biridir (OpenAI Research, 2023). Ushbu vosita talabalar va o‘qituvchilar o‘rtasida keng qo‘llanilmoqda va turli ta’lim yo‘nalishlarida foydalanish bo‘yicha bahs-munozaralarga sabab bo‘lmoqda (Smith, 2021). Ayrim tadqiqotchilar ChatGPT'ning ta’lim jarayoniga ijobiy ta’sirini ta’kidlasalar, boshqalar esa uning qaysidir jihatlariga nisbatan ehtiyotkorlik bilan yondashish kerakligini ilgari surmoqdalar.

Shu sababli, ushbu maqolada ChatGPT vositasidan foydalanish bo‘yicha talabalar va o‘qituvchilarning interaktiv ta’limdagi tajribasi tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi—ChatGPT'ning ta’lim jarayonidagi samaradorligini o‘rganish, uning pedagogik jarayonlarga ta’sirini aniqlash va foydalanish imkoniyatlari hamda cheklovlarini baholashdan iborat. Tadqiqot, shuningdek, ChatGPT'dan foydalanishning afzalliklari va kamchiliklarini tahlil qilish orqali ushbu texnologiyaning kelajakdagi istiqbollarini o‘rganishni maqsad qiladi.

Bundan tashqari, sun‘iy intellektning ta’lim tizimidagi roli va ahamiyatini tushunish uchun ChatGPT'dan foydalanishning samaradorligi bo‘yicha olib borilgan ilmiy izlanishlar va amaliy tajribalar ham ko‘rib chiqiladi. Ushbu maqola orqali ChatGPT vositasining interaktiv ta’lim jarayoniga qanchalik mos kelishini aniqlash va kelajakda undan yanada samarali foydalanish yo‘llarini tavsiya qilish rejalashtirilgan.

2. Metodologiya (Methods)

Tadqiqotda aralash tadqiqot usuli qo‘llanildi, ya’ni sifat va miqdoriy tahlil birlashtirildi. Tadqiqot metodologiyasi quyidagi bosqichlardan iborat bo‘ldi:

ISSN 3030-3907

- **Tadqiqot usuli**: Ushbu tadqiqot ChatGPT'dan ta’lim jarayonida foydalanish bo‘yicha o‘qituvchilar va talabalar tajribasini tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqot nisbatan yangi texnologiyalar va ularning ta’lim jarayoniga ta’siri haqida empirik ma’lumotlar to‘plashni maqsad qilgan.
- **Respondentlar tanlovi**: Tadqiqotda O‘zbekiston oliy ta’lim muassasalarining turli fakultet va yo‘nalishlarida tahsil olayotgan 200 nafar talaba hamda 50 nafar o‘qituvchi ishtirok etdi. Respondentlar stratifikatsion tanlov asosida tanlandi, ya’ni turli yo‘nalish va yillarda tahsil olayotgan talabalar va turli darajadagi o‘qituvchilar jalb qilindi.
- **So‘rovnomalar**: Tadqiqotda onlayn va an‘anaviy so‘rovnomalar o‘tkazildi. So‘rovnomada ChatGPT'dan foydalanish chastotasi, undan foydalanish qulayligi, samaradorligi va uning ta’lim jarayoniga ta’siri bo‘yicha savollar berildi. 10 nafar professor-o‘qituvchilar va 15 nafar talabalar bilan chuqurlashtirilgan suhbatlar tashkil etildi. Suhbatlar davomida ChatGPT vositasining afzalliklari, kamchiliklari va undan ta’lim jarayonida foydalanish imkoniyatlari muhokama qilindi. Intervyular yarim tuzilgan shaklda o‘tkazildi, ya’ni respondentlar ochiq savollarga erkin javob berish imkoniyatiga ega bo‘ldilar.
- **Tahliliy tadqiqot**: ChatGPT'dan foydalanish bo‘yicha xalqaro tadqiqotlar va ilmiy maqolalar tahlil qilindi. Xorijiy tajribalar asosida ushbu vositaning ta’lim jarayonida qo‘llanilish imkoniyatlari va uning samaradorligi baholandi.
- **Ma’lumotlarni tahlil qilish**: So‘rovnomadan olingan ma’lumotlar statistik tahlil usullari yordamida qayta ishlanib, natijalar grafik va jadvallar shaklida taqdim etildi. Intervyu natijalari esa sifatli tahlil (content analysis) yordamida umumlashtirildi.

3. Natijalar (Results)

O‘tkazilgan tadqiqot natijalari quyidagilarni ko‘rsatdi:

Talabalar tajribasi

So‘rovda qatnashgan talabalar orasida ChatGPT dan foydalanish bo‘yicha ijobiy fikr bildirganlar ulushi 85% ni tashkil etdi. Ushbu talabalar ChatGPT ularga mustaqil ta’lim olish, dars materiallarini yanada yaxshiroq tushunish va topshiriqlarni bajarishda muhim ko‘makchi vosita sifatida xizmat qilganini ta’kidladilar.

Talabalar, ayniqsa, quyidagi yo‘nalishlarda ChatGPT ning foydali ekanini ta’kidladilar:

- **Esse yozish va matn tahrirlash**: ChatGPT orqali talabalar o‘z fikrlarini aniqroq va izchil ifodalash imkoniga ega bo‘ldilar. Ular matnlarni tuzatish, grammatik va uslubiy jihatdan tahlil qilishda ChatGPT dan keng foydalanishgan (Smith, 2021).

ISSN 3030-3907

- **Ilmiy maqolalar uchun manbalar topish**: ChatGPT ilmiy maqolalar yozishda ma’lumot qidirish va muhim manbalarni aniqlash jarayonini tezlashtirdi. Ayniqsa, mavzuga tegishli asosiy tushunchalarni o‘rganish va ilmiy atamalarni aniqlashda foydali bo‘ldi (OpenAI Research, 2023).
- **Murakkab mavzularni tushunish**: Talabalar matematika, fizika, dasturlash, tilshunoslik kabi sohalardagi murakkab mavzularni o‘rganishda ChatGPT yordamidan foydalanganlar. Ular qiyin tushunchalarni oddiy tilda tushuntirish, misollar orqali izohlash va muammolarni bosqichma-bosqich yechishda AI vositasining samaradorligini qayd etdilar.

Biroq, ayrim talabalar ChatGPT dan ortiqcha foydalanish natijasida mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuv imkoniyatlari pasayishi mumkinligini ta’kidlab o‘tishgan. Bu esa, uzoq muddatli ta’lim jarayonida talabalar bilim darajasiga salbiy ta’sir qilishi mumkinligi haqida muhokamalarga sabab bo‘ldi.

O‘qituvchilarning munosabati

O‘qituvchilar orasida o‘tkazilgan so‘rov natijalari shuni ko‘rsatdiki, respondentlarning 60% i ChatGPT o‘qitish jarayonida foydali bo‘lishi mumkinligini tan oldilar. Ular ushbu texnologiyaning quyidagi jihatlariga ijobiy baho berdilar:

- Talabalar mustaqil o‘qish jarayonida ko‘proq yordam olishi mumkin.
- Yangi mavzularni tushuntirishda qo‘shimcha vizual va izohli material sifatida foydalanish imkonini beradi.
- Talabalar savodxonligini oshirish va yozma nutq ko‘nikmalarini rivojlantirishda foydalidir.
- Matnlarni qayta ishlash va takomillashtirishda yordam beradi.

Shu bilan birga, so‘rovda qatnashgan o‘qituvchilarning 40% i ChatGPT dan foydalanish bilan bog'liq quyidagi xavotirlarni qayd etishdi:

- **Plagiat va intellektual intizomning buzilishi ehtimoli**: Ba’zi talabalar ChatGPT ni tayyor javob olish uchun ishlatib, akademik halollik tamoyillariga rioya qilmasligi mumkin (UNESCO, 2022).
- **Tanqidiy fikrlash qobiliyatiga ta’siri**: ChatGPT talabalarni tayyor javoblar bilan ta’minlab, ularning mustaqil tahlil qilish va fikrlash qobiliyatlarini pasaytirishi mumkin (Smith, 2021).
- **Haqiqiylik va ishonchlilik muammolari**: AI tomonidan taqdim etilgan ba’zi ma’lumotlar noto‘g'ri yoki eskirgan bo‘lishi ehtimoli mavjud (OpenAI Research, 2023).

Xulosa qilib aytganda, ChatGPT o‘qitish va o‘rganish jarayonida sezilarli yordam berishi mumkin bo‘lsa-da, uning ta’siri turlicha bo‘lishi mumkin. Shuning uchun ham uni maqsadga muvofiq va muvozanatli tarzda qo‘llash muhim hisoblanadi.

ISSN 3030-3907

4. Muhokama (Discussion)

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, ChatGPT o‘quv jarayonida talabalar uchun qulay va samarali manba bo‘lib xizmat qiladi. Ushbu sun‘iy intellekt texnologiyasi mustaqil o‘rganish jarayonini yengillashtiradi, murakkab tushunchalarni qisqa vaqt ichida anglash imkonini beradi va nazariy bilimlarni kengaytirishda foydali bo‘ladi (OpenAI Research, 2023).

Talabalar ushbu vositadan foydalanish orqali murakkab ilmiy materiallarni tushunishda sezilarli yutuqlarga erishishlarini ta’kidladilar. ChatGPT ular uchun interaktiv o‘qituvchi rolini bajara oladi, savollarga javob beradi, tushunchalarni izohlaydi va mavzularni soddalashtiradi. Ayniqsa, chet tillarini o‘rganish, texnik bilimlarni egallash va muayyan fanlar bo‘yicha tezkor ma’lumot olish jarayonida uning foydasi katta bo‘ldi.

Biroq, o‘qituvchilar ushbu texnologiyaning ta’lim jarayoniga kiritilishi bilan bog'liq muayyan cheklovlar va qoidalar zarurligini ta’kidladilar. Ularning fikricha, talabalar ChatGPT ni haddan tashqari ko‘p qo‘llash natijasida mustaqil fikrlash, tahlil qilish va ijodiy yondashish qobiliyatlaridan uzoqlashib ketishlari mumkin (Smith, 2021).

Shuningdek, akademik halollik masalalari ham muhokama qilindi. O‘qituvchilar ChatGPT ning noto‘g'ri ishlatilishi plagiatning ko‘payishiga sabab bo‘lishi mumkinligini qayd etdilar. Ayrim talabalar ushbu vositadan topshiriqlarni bajarishda cheklovlarsiz foydalanib, o‘zlarining bilimi va qobiliyatini mustaqil rivojlantirish imkoniyatidan mahrum bo‘lishlari mumkin (UNESCO, 2022).

Bundan tashqari, ChatGPT tomonidan taqdim etilgan ma’lumotlarning ishonchliligiga ham ehtiyotkorlik bilan yondashish lozim. Sun‘iy intellekt ba’zan noto‘g'ri yoki eskirgan ma’lumotlarni taklif qilishi mumkin, shuning uchun talabalar har doim berilgan javoblarni tekshirib, boshqa ishonchli manbalar bilan solishtirishlari tavsiya etiladi (OpenAI Research, 2023).

Umuman olganda, ChatGPT dan ta’lim jarayonida samarali foydalanish uchun uning imkoniyatlarini muvozanatli baholash va talabalarga unga bog'lanib qolmaslik haqida tushuntirish ishlarini olib borish zarur. O‘qituvchilar va ta’lim muassasalari AI texnologiyasini integratsiya qilish bo‘yicha aniq strategiyalar ishlab chiqishlari va undan oqilona foydalanish bo‘yicha ko‘rsatmalar berishlari lozim.

6. Xulosa (Conclusion)

7. ChatGPT ta’lim tizimida katta potensialga ega bo‘lib, uning samarali qo‘llanilishi o‘quv jarayonini innovatsion va interaktiv shaklga olib kelishi mumkin (European Commission, 2022). Talabalar uchun mustaqil o‘rganish jarayonini yengillashtirishi va o‘qituvchilarga dars jarayonida yangi imkoniyatlar yaratib berishi uning asosiy afzalliklaridandir. Biroq, undan foydalanish bo‘yicha aniq qoidalar va yo‘riqnomalar ishlab chiqish zarur.

ISSN 3030-3907

Adabiyotlar (References)

1. O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi (2023). "Raqamli ta’lim strategiyasi". Toshkent.

2. UNESCO (2022). "AI in Education: Opportunities and Challenges".

3. Smith, J. (2021). "Artificial Intelligence in Higher Education". Oxford University Press.

4. OpenAI Research (2023). "ChatGPT and Its Impact on Learning".

5. European Commission (2022). "The Role of AI in Education and Training".

6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yildagi "Raqamli O‘zbekiston — 2030" strategiyasi.

7. Brown, P., & Jones, L. (2020). "Digital Learning and AI Integration in Universities". Cambridge University Press.

8. Anderson, C. (2022). "Machine Learning in Education: Challenges and Perspectives". Springer.

9. Harvard University (2023). "Ethical Considerations in AI-Based Education". Harvard Ed Review.

ISSN 3030-3907